

‘WE STAAN VOOR EEN LANGE

EN PIJNLIJKE OMVORMING'

Nu de wereld opnieuw een financiële crisis doormaakt, bracht Trends vijf *éminences grises* van het Belgische bankwezen samen voor een grondige discussie. Herman Verwilt, Theo Peeters, Eric Boyer, André Bergen en Jean-Louis Duplat blikken terug en vooruit.

PATRICK CLAERHOUT, DAAN KILLEMAES EN JOHAN VAN OVERTVELDT, FOTOGRAFIE JONAS HAMERS / IG

Met Theo Peeters (BBL en KBC), Herman Verwilt (ASLK en Fortis), André Bergen (KBC), Eric Boyer (ING) en Jean-Louis Duplat (CBFA) zit ruim 150 jaar ervaring in de financiële sector om de tafel. Drie oud-bankiers, één nog actieve bankier en een voormalige toezichthouder wikken en wegen de crisis.

TRENDS. Wat zijn de verschillen tussen de financiële crisis van 2008 en die van 2011?

THEO PEETERS. “De problemen van 2008 liggen nog altijd op tafel, Maar eigenlijk is de toestand moeilijker dan drie jaar geleden. In 2008 kon de overheid nog op een geloofwaardige manier de banksector ondersteunen. Intussen zijn de schulden van de privésector doorgeschoven naar de publieke sector, die daardoor fors verzwakt is. Zo zijn we van een bankencrisis in een crisis van de overheidsfinanciën terechtgekomen. Het probleem is verschoven, maar zeker niet opgelost.”

HERMAN VERWILT. “De situatie is nu erger. In 2008 ging het om toxische producten op de balans van de banken, vandaag gaat het over overheidsobligaties. Ik vind het onbegrijpelijk dat de overheden het zover hebben laten komen dat een overheidsobligatie een risicovol product is geworden. Had men twaalf maanden geleden erkend

dat Griekenland een probleem was dat geïsoleerd moest worden om besmetting te voorkomen, dan had de wereld er vandaag anders uitgezien. Door niet te beslissen, heeft men de twijfel doen toenemen.”

PEETERS. “Risicovrij papier bestaat niet meer. Dat is nu de realiteit. Als men het Europees noodfonds zou oppompen tot de limieten die sommigen vragen, dan is straks ook Duitsland besmet. Want dan kom je op een niveau dat zelfs dat van Duitsland overstijgt.

“Maar als er geen risicovrije beleggingen meer bestaan, stuikt het hele bankenverhaal van de risicopremie in elkaar. De risicopremie is wat je aan de kredietgever moet betalen bovenop een risicoloze belegging. Maar wat doe je als er geen risicoloze beleggingen meer zijn? Dan wordt ook de risicopremie onzeker en dreigt er chaos. Het gevaar is dat niemand nog weet welke richting het uitgaat en het hele financiële systeem gede-stabiliseerd raakt.”

ANDRE BERGEN. “Voor mij maken 2008 en 2011 deel uit van dezelfde crisis. De banken waren in 2008 het kanarietje in de steelkoolmijn. De kern van het probleem is dat het Westen een groot deel van zijn welvaart heeft opgebouwd op basis van schulden. In heel wat landen ligt de globale schuldgraad van gezinnen, bedrijven en overheid zeer ➤

ERIC BOYER
"IFRS vormt een bedreiging voor het hele bankmodel."

ERIC BOYER (59)

- 1984: begint zijn carrière bij Bank Brussel Lambert.
- Vervult managementfuncties in de divisies kapitaalmarkten, treasury en corporate en investment banking bij BBL en later ING.
- 2004-2009: lid van het directiecomité van ING Groep, verantwoordelijk voor commercial banking.
- 2010: vicevoorzitter van het bestuur bank van ING.
- 2011: voorzitter raad van bestuur van ING België.

meteen verrekenen. Basel III legt bepaalde kapitaalratio's op tegen 2018, maar de markt wil ze nu meteen gerealiseerd zien. Alles moet meteen gebeuren. Terwijl sociologische veranderingen niet tegen die snelheid plaatsvinden. Het structurele schuldenprobleem oplossen wordt een lang en pijnlijk proces. Onze westerse samenleving steunt op een aantal pilaren: democratie, ondernemerschap en vrijhandel. Maar die combinatie vertoont een aantal zwakke punten. Democratie zorgt er bijvoorbeeld voor dat politici om de vijf jaar herverkozen moeten worden. Het is voor hen dan ook gemakkelijker geld uit te geven dan een spaarpotje aan te leggen. Bovendien heeft de wereldhandel sinds de jaren negentig een geweldige expansie gekend. De wereld is heel open, waardoor het moeilijker is globale begrotingstekorten op te lossen. Een nationale aanpak volstaat niet langer. Maar de leiding, het bestuur blijft een zaak van nationale staten. Het systeem botst op zijn eigen beperkingen. We staan voor een geweldige uitdaging."

JEAN-LOUIS DUPLAT. "Heren bankiers, ik vind het iets te gemakkelijk om de overheid met de vinger te wijzen. Ik vraag me af of de bankiers wel lessen getrokken hebben uit de crisis van 2008. Ik vind dat er nog altijd weinig bankiers zijn die een duidelijk mea culpa hebben laten horen. Daardoor pakt iedereen de banksector aan. Het Waalse Gewest bijvoorbeeld wil nu de banken zelfs laten betalen voor hun selfbankingapparaten. Men wil de banken uitpersen, terwijl de sector eigenlijk de kans moet krijgen om zich te herpakken. Er is nood aan een nieuw businessmodel en een terugkeer naar de kernbusiness. Er is niets verkeerd aan klassiek bankieren: het inzamelen van spaargeld om kredieten te verlenen."

BERGEN. "We moeten terug naar 'de eenvoudige bank'. Ik hoor dat graag zeggen, maar wat is dat precies? Om te beginnen is de crisis van 2008 niet begonnen met toxische producten, maar met hypotheekleningen in de VS. Nu zien we een crisis van de staatsleningen. Nochtans is op de balans van een bank niets klassieker dan staatsleningen. Ik heb dertig jaar in de bank gewerkt in het idee dat overheidspapier het meest veilige en liquide actief was. Net daarom wordt het niet gewogen in de kapitaalratio's.

"Ik geef altijd het voorbeeld van hypotheekleningen in België: een zeer klassiek product, maar iedereen heeft wel het recht ze vervroegd terug te betalen. Volgens mij is dat een putoptie. Dat betekent dat een klassieke hypotheeklening in ons land de facto een gestructureerd product is. En dus moeilijk te managen uit het oogpunt van het balansrisico."

PEETERS. "Een van de belangrijkste financiële crisissen in de jaren tachtig was die van de Savings & Loan Associations in de VS. Dat waren precies de eenvoudige spaarbanken die deposito's opnamen en ➤

ANDRÉ BERGEN
"Het enige antwoord op de crisis is meer Europa, meer transfers van crediteur naar debiteurlanden."

ANDRÉ BERGEN (61)

- 1977: begint zijn carrière in 1977 bij Kredietbank.
- 1982: gaat naar de Generale Bank.
- 1993: lid van het directiecomité van Generale Bank.
- 2000: financieel directeur van Agfa-Gevaert.
- 2003: CEO van KBC Bank.
- 2006 CEO van KBC Groep.
- 2008: KBC komt in de problemen door toxische CDO's op de balans.
- 2009: verlaat KBC om gezondheidsredenen.

- hoog. Die schuld van de ene naar de andere verschuiven biedt geen oplossing meer. We moeten de schuldgraad afbouwen en dat zal pijn doen. Want dat betekent dat we ons leefpatroon moeten herzien." PEETERS. "Schulden afbouwen is als een ontwenningsskuur. Dat werkt niet van vandaag op morgen. Ik vrees dat dit proces niet geleidelijk zal verlopen, maar schoksgewijs." BERGEN. "De vraag is vooral hoeveel tijd de banksector krijgt om zich te herstructureren. Met tijd kan je veel problemen oplossen, maar je moet de tijd krijgen." ERIC BOYER. "De maatschappij wil alles

'EEN COLLECTIEF FALEN VAN HET TOEZICHT'

De bankgroepen Fortis en Dexia zijn ontmanteld, andere banken moeten hun activiteiten versneld afbouwen. Heeft het toezicht gefaald?

THEO PEETERS. "Ik denk dat je over toezicht en risicomanagement moet spreken van een collectief falen van aandeelhouders, bestuurders en management, maar ook van de markten, de ratingagentschappen, de toezichthouders en de overheid.

"In de voedings- en de geneesmiddelensector kijken overheidsagentschappen heel nauw toe op de productcontrole en -aansprakelijkheid. Wie een geneesmiddel op de markt wil

brenge, doet daar tien jaar over. In de financiële sector was het de kunst om binnen 24 uur met een nieuw gestructureerd product uit te pakken. Maar wie kon die producten met kennis van zaken bekijken? "De bankiers moeten zichzelf verwijten dat ze een deel van de risicoanalyse hebben uitbesteed aan een derde partij, de ratingbureaus. Daarmee ontlieden ze hun verantwoordelijkheid. Want die ratingbureaus hebben oprommel AAA-ratings gekleefd, een beetje zoals de alchemisten in de middeleeuwen lood in goud veranderden."

"Bovendien hebben we in Europa wel een eenheidsmunt en een Europese centrale bank gecreëerd, maar we hebben bewust besloten geen Europese toezichthouder op te richten. Daardoor kun je de problemen ten gronde niet aanpakken."

JEAN-LOUIS DUPLAT. "Ik was toezichthouder tot 2000. Voor Fortis werkten wij met een lead supervisor die samenwerkte met de lokale toezichthouders. In een eerste fase liep de samenwerking met Nederland heel goed, maar veel hangt natuurlijk af van de mensen. Als je goed overeenkomt, is er veel uitwisseling. Als het een

bureaucratisch proces wordt, dan lijdt de uitwisseling daaronder."

HERMAN VERWILST. "Het punt is dat die hele zaak in elkaar stort als het erom gaat spannen. Want dan zegt iedereen: 'mijn land gaat voor'. Ook in het Fortis-dossier heeft de verschillende opstelling van de toezichthouders allerm minst bijgedragen tot het vermijden van het debacle. Ik lees in de krant dat een Franse toezichthouder waarschuwend brieven schreef over Dexia, maar dat die post blijkbaar de grens niet over raakte... Dat is toch illustratief voor wat er misloopt."

JEAN-LOUIS DUPLAT
"Zowel Fortis als Dexia was binationaal. Je kunt je afvragen of dat een houdbaar model is."

JEAN-LOUIS DUPLAT (74)

- begint zijn carrière als advocaat aan de balie van Brussel.
- 1974: eerste substituut van de procureur des konings en hoofd van de financiële sectie.
- 1989-2001: voorzitter van de Commissie voor Bank-, Financier- en Assurantiewezen (CBFA).
- 2001: senior advisor bij Ernst & Young.
- 2005: voorzitter raad van bestuur van Aedificia.

➔ daarmee kredieten verleenden. Als die omzetting slecht gemanaged wordt, gaan ook dergelijke banken over de kop. Het is geen zaak van groot of klein, complex of niet. Het is een zaak van risicomanagement zowel aan de actief- als aan de passiefzijde."

BERGEN. "Ik ben de eerste om toe te geven dat we te ver gegaan zijn in het creëren van complexiteit. Maar toen ik in 2004 voor een reductie van de financiële producten pleitte, kreeg ik meteen Test-Aankoop over mij heen: 'Onmogelijk. U wilt de keuzevrijheid van de klant inperken'. Ik bedoel maar: je kunt een crisis niet loskoppelen van een bepaalde tijdsgeest. Ik wil gerust als bankier mijn deel van de morele verantwoordelijkheid dragen, maar ik blijf erbij dat we vooral te maken hebben met een foute systeemarchitectuur."

Wat zit er volgens u fout in het systeem?

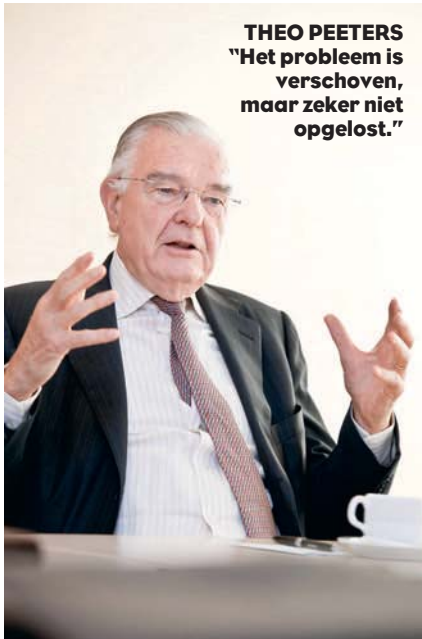
BERGEN. "Ondernemingen of landen die hun financiën moeten herstructureren, hebben een aanpassingstijd nodig. Maar die krijgen ze niet van de markten. Geen enkel land kan zich in drie maanden omvormen. Je zit daar met een compleet onevenwicht tussen wat de markten vragen en wat effectief mogelijk is. En dan heb ik nog niet eens het proces van de

IFRS-boekhoudnormen gemaakt."

BOYER. "Sta mij toe, André. IFRS is de meest utopische manier om bedrijven te meten. Producten *mark to market* waarderen is niets anders dan een liquidatieaanpak. Je bouwt geen onderneming op met de bedoeling ze elke dag te waarderen. Dat is een contradictio in terminis. En voor banken is het nog veel erger. Precies door de hoge schuldgraad. Als je 100 procent van je activa *mark to market* moet waarderen, en daar staat 10 procent kapitaal tegenover, dan loop je een belangrijk risico. Terwijl de hele banksector net draait op vertrouwen. IFRS vormt een bedreiging voor het hele bankmodel. En we leren niet bij, want Solvency II voor de verzekeringssector gaat helemaal dezelfde kant uit. Ik verwacht dan ook problemen bij de verzekeraars."

Allemaal goed en wel, maar hebben de banken de zaak niet laten ontsporen in de jaren 2000 door te veel risico's op hun balans te nemen?

BERGEN. "Ik heb de voorbije jaren diep nagedacht over wat risico is en wat niet. Ik kan niets anders dan vaststellen dat we in nieuwe paradigma's zitten. We zijn tegen de muur gelopen op basis van probabiliteitsmodellen van 99,99 procent."

THEO PEETERS
"Het probleem is
vershoven,
maar zeker niet
opgelost."

THEO PEETERS (74)

- 1979-1984: werkt op de kabinetten van minister Marc Eyskens. Peeters staat bekend als een van de architecten van het toenmalige herstelbeleid.
- 1988-1992: directievoorzitter van BBL. Gesprekken over een overname door ING leveren niets op en Peeters verlaat de bank. Vijf jaar later slorpt ING toch BBL op.
- Komt daarna in de verzekeringstak van Almanij/KB terecht en wordt gedelegeerd bestuurder van de KBC Groep.
- Emeritus hoogleraar economie aan de KU Leuven.
- Publiceert tal van bijdragen over de Europese integratie en het Europees monetair systeem.

Dus moeten we op zoek naar andere risicomodellen, zoals die die gebruikt zijn voor de Deltawerken in Nederland: je bouwt dijken voor een overstroming die misschien maar eens in de duizend jaar voorkomt.

"Het probleem is dat daar een enorme kostprijs tegenover staat. Als een bankier die gaat doorrekenen, wordt hij publiekelijk aan de schandpaal genageld. Dan ben je een woekeraar, een uitbuiters. Je kunt als bankier de risicopremie voor eenmalige, uitzonderlijke calamiteiten niet in de normale prijszetting doorrekenen. En dus wordt dat risico afgewenteld op de overheid, die aan het einde van de rit optreedt als ultieme herverzekeraar van het financiële systeem. Daar valt iets voor te zeggen: de gemeenschap heeft in de goede tijden ook de vruchten geplukt onder de vorm van economische groei en een toename van de welvaart."

Als de overheid het ultieme vangnet is, moeten de kapitaalratio's dan niet veel strenger worden? Zoals in Zwitserland: 19 in plaats van 9 procent, of nog meer. Is dat de oplossing?

BOYER. "De gemeenschap moet zich afvragen welk banksysteem ze wenst: een waarin banken niet failliet kunnen gaan en er kapitaalratio's van misschien wel 40 procent nodig zijn? In de wetenschap dat een dergelijk systeem een belangrijke kostprijs heeft: bedrijven zullen zich moeilijker kunnen financieren, de groei en de welvaart zullen terugvallen, en de hele maatschappij dreigt ontwricht te worden."

PEETERS. "In de negentiende eeuw bedroegen de kapitaalratio's van de banken 20 tot 30 procent. Maar er gingen ook banken over de kop, meer dan vandaag. Er zijn nu eenmaal risico's in de financiële sector die je niet kan verzekeren."

Is het ontbreken in Europa van mechanismen die toelaten een bank ordentelijk te liquideren geen lacune?

VERWILST. "Dat systeem werkt goed in de VS. Zo heeft men in 2008 in één week Washington Mutual gesloten. Diagnose, remedie en als er geen snelle remedie volgt: deur dicht. Ik vind dat een goed systeem. Europa mag daar voor mijn part werk van maken."

BERGEN. "Je blijft natuurlijk met een balans zitten, met besmette activa en passiva die ergens anders ondergebracht moeten worden. Uiteindelijk moet iemand zich daar weer garant voor stellen."

In 2008 was Fortis de eerste bank in Europa die viel. Drie jaar later is Dexia de eerste. Zegt dat iets over onze Belgische banken?

VERWILST. "We moeten ons daar geen complex over laten aanpraten. Er is geen enkele reden om te veronderstellen dat onze mensen of structuren slechter waren dan die in het buitenland. Ik ben geen grote aanhanger van complottheorieën, maar ik geloof wel dat een aantal mensen hun huiswerk gemaakt hebben en gekeken hebben hoe ze die groepen onderuit konden halen. Hoe verklaar je anders dat in een paar uur alle liquiditeitslijnen stopgezet worden?"

"Aan de andere kant ben ik verrast dat men in België verrast is door wat met Dexia gebeurd is. Ik heb in maart mijn studenten een alternatieve stresstest laten uitvoeren. En wie de rekening maakte, kon niet naast de zwakke financiële instellingen in Europa kijken. In vergelijking daarmee waren de officiële stresstests van de EBA een lachertje. Men hield gewoon geen rekening met de waardevermindering van overheidspapier. Er was een *elephant in the room*, maar men deed of hij er niet was."

DUPLAT. "Zowel Fortis als Dexia had een binationale structuur. Je kan je afvragen of het voor een bank houdbaar is als er twee landen bij betrokken zijn. Hoe benader je als toezichthouder een binationale bank? Op groepsniveau? Dat lijkt de logica zelve, maar er is niet zoiets als groepsrecht. Fortis en Dexia waren dochters van beursgenoteerde holdingen die zelf geen bank waren. Daardoor konden de toezichthouders zich enkel op de lokale dochters richten en ontbrak de controle op de volledige groep. Fortis België leende sommen uit aan Nederland, omwille van het groepsbelang, en bij Dexia gebeurde hetzelfde richting Frankrijk. Je kan je afvragen of dat een leefbaar model is?"

PEETERS. "Als twee toezichthouders niet op dezelfde lijn zitten, maakt dat de problemen alleen maar groter. Was Dexia in 2008 gesplitst, dan was de schade mis-

➤ PEETERS. "De modellen hebben gefaald omdat ze van normale verdelingen van de risicoprobabiliteit uitgingen en niet of onvoldoende keken naar het staatrisico, de zogenaamde zwarte zwanen. Je moet ook rekening houden met de potentieel catastrofale gevolgen van een evenement met een lage waarschijnlijkheid. In het geval van een financiële systeemcrisis, ook al komt die maar heel uitzonderlijk voor, zijn de gevolgen zeer groot."

➤ schien beperkt gebleven. Maar dat kon niet door nationale tegenstellingen. Zolang je vasthoudt aan nationale controles en niet met Europese toezichthouders en controles werkt, gaan we naar een verdere desintegratie van de Europese financiële instellingen.

“Een aantal banken, waaronder de Belgische, heeft in de jaren 2000 geanticipeerd op de euro en de eenheidsmarkt, maar de officiële instellingen zijn niet mee geëvolueerd. Nu dragen onze banken daarvan de gevolgen. Ze moeten terugvallen op een overheid die te klein is en te weinig middelen heeft om die banken te dragen. De realiteit is dat een klein land als België geen financiële instellingen met een Europese dimensie kan torsen.”

VERWILST. “Mijn inschatting is dat enkel nog de grote Europese landen een rol zullen spelen als thuisbasis van grote financiële instellingen. Wij, de Belgische bankiers, hebben gedacht dat we drie of vier spelers van betekenis konden hebben op de Europese markt. Maar als het slecht weer wordt en je moet terugvallen op de thuisbasis, volgt de ontzuivering. Want die thuisbasis kan dat niet aan. Wat is de consequentie van het verhaal? Dat België geen grote toekomst meer wacht in de financiële sector. De hoofdkantoren bevinden zich steeds meer in Amsterdam, Parijs en Londen, en waar zullen ze binnen vijf of tien jaar gevestigd zijn?”

“Het is onbegrijpelijk dat de overheden het zo ver hebben laten komen dat een overheidsobligatie een risicovol product is geworden”

Herman Verwilt

Heren, hoe raken we hieruit?

VERWILST. “Het oplossen van de financiële en economische problemen wordt in elk geval geen grap. We hebben de Lisabondoelstellingen al begraven, we gaan nu ook in de grondwet inschrijven dat begrotingen altijd in evenwicht moeten zijn, we gaan de banken verplichten meer kapitaal aan te houden en we moeten massaal schulden afbouwen. Allemaal goed en wel, maar waar gaat de groei vandaan komen? We moeten goed opletten dat we geen maatregelen nemen die allemaal in dezelfde richting gaan: de afbouw van onze economie. Waarmee ik niet wil zeggen dat de financiële sector geen solide balansen nodig heeft of dat bepaalde landen hun publieke financiën niet moeten saneren. Natuurlijk wel. Maar sommige surpluslanden moeten misschien een andere weg inslaan. *We are not going to shrink our way into happiness.*”

Dat is nochtans het Duitse standpunt.

VERWILST. “Ja, en dat is frustrerend voor een inwoner van een klein land als België. Ik stel vast dat de besluitvorming in Europa opnieuw in handen is van Duitsland en Frankrijk. Dat was al zo ten tijde van Giscard d’Estaing en Schmidt, en van Mitterrand en Kohl. Net daarom heeft Europa zich uitgebreid tot 27 landen en de eurozone tot zeventien. Maar als puntje bij paaltje komt, zijn het nog altijd Berlijn en Parijs die met elkaar telefoneren om de beslissingen te nemen.”

PEETERS. “Wat vaak onderbelicht blijft, is dat Duitsland het meest profiteert van de crisis. Het land leent veel goedkoper dan wanneer er geen monetaire crisis zou zijn. Bovendien met een munt die veel lager gewaardeerd is dan wanneer het een nieuwe mark moet creëren. Zonder euro zou de mark al twee tot drie keer opgewaardeerd zijn en zaten de Duitsers nu in een Zwitsers scenario.”

BERGEN. “Sommigen zullen dit niet graag horen, maar het enige antwoord op de crisis is meer Europa, meer transfers van crediteur- naar debiteurlanden. Je kunt een land tot hervormingen dwingen, tot op het moment dat de mensen op straat zitten en zeggen: we doen niet meer mee.”

VERWILST. “De grootste uitdaging wordt het democratisch deficit. Hoe lang kan een samenleving, zoals in Griekenland,

HERMAN VERWILT
“Er wacht België geen grote toekomst meer in de financiële sector.”

HERMAN VERWILT (64)

- 1988-1991: kabinetschef van minister van Economische Zaken Willy Claes.
- 1992-1996: achtereenvolgens voorzitter van ASLK Holding en voorzitter van het directiecomité van ASLK Bank.
- 1996-2008: managementfuncties bij Fortis, waaronder directievoorzitter van Fortis Bank (1998) en operationeel directeur van Fortis Groep (2004).
- Van begin juli tot eind september 2008: CEO van Fortis. De val van Fortis maakt ook een einde aan zijn carrière in de banksector.
- Hoogleraar economie aan de UGent.

leven met het perspectief dat ze jaarlijks een primair overschot van 7 tot 8 procent moet hebben, terwijl de werkloosheid 30 procent bedraagt? Ik wil niet pessimistisch klinken, maar in Zuid-Amerika leidden dergelijke toestanden voor politieke ontsporingen.”

BOYER. “Laat mij het debat op een positieve noot afsluiten met een citaat van de Franse zakenman en politicus Jean Monnet: *‘Les hommes n’acceptent le changement que dans la nécessité et ils ne voient la nécessité que dans la crise.’*” ☺